

H Ä R L I G Ä R

järden

DEL II
FRUSTUNA FÖRSAMLING

MILJÖDIPLOMERING FÖR EN HÅLLBAR UTVECKLING.

UPPRÄTTAD 2019

Innehållsförteckning

Inledning	3
VISION för hållbar utveckling	3
POLICY för hållbar utveckling	3
Övergripande målformuleringar	4
Organisation- och verksamhetsstyrning	5
Miljögrupp	5
Delmålsansvarigas arbete och uppgifter	7
1. Pastoral verksamhet	8
2. Förvaltning och ekonomi	10
3. Byggnader	11
4. Varor och tjänster	12
5. Kemikalier och avfall	13
6. Kyrkogård och markanläggningar	14
7. Transport och kommunikation	15
Kompetensbehov	16
Utbildningsplan	17
Genomförda utbildningar 2016-2019	19
Miljöaspektregister för år 2018	21
Nödlägesberedskap	28
Bilagor	29

Inledning

Vårt miljöarbete för en hållbar utveckling har fortsatt under 2018-19. Numera har vi solpaneler på båda våra verkstadstak vid Frustuna kyrka och intermittent uppvärmning av kyrkan. Vi använder mindre och mindre fossila bränslen och tog därför beslut att ändra i vår visionsformulering. Vi har också gjort om stora ytor som tidigare varit konventionell gräsmatta till att bli äng för att öka den biologiska mångfalden. Arbetet med det solidariska altarbordet har fortsatt och i detta skrivandets nu, sträcker sig små plantor mot ljuset och växer sig starka inför utplanteringen i maj/juni. Genom arbetet med projektet Solskenshjärnan har vi förhoppningsvis även stärkt barn och ungdomar att sträcka sig mot det ljusa, det positiva i sina liv.

Vid pennan

Miljösamordnare

Anna Sánchez Lindström

VISION för hållbar utveckling

Vi är en fossilfri församling som har ett hållbart förhållningssätt i alla delar av vår verksamhet. Vi visar att den enskilda individens påverkan är viktig. Vi förmedlar en positiv framtidstro.

POLICY för hållbar utveckling

Vi ser och tar vårt ansvar för skapelsen genom att

- i all verksamhet och alla beslut arbeta för ett väl fungerande kretslopp och en god hushållning med naturresurser och energi
- i eget praktiskt handlande vara trovärdiga i frågor som rör miljö
- sprida kunskap och goda idéer genom information och kommunikation samt motivera och inspirera församlingsbor till gemensamt och enskilt bättre miljömässigt handlande
- tillämpa kvalitetstänkande vid inköp och upphandling och så långt det är möjligt välja närproducerade, ekologiska, miljö- och Fairtrade-märkta varor
- följa de lagar och förordningar som finns på miljöområdet och i kulturminneslagen
- bedriva miljöarbetet som en kontinuerlig process, där vi ständigt följer upp, utvecklar och förbättrar

Övergripande målformuleringar

PASTORAL VERKSAMHET

Vårt hållbarhetsarbete är känt bland alla som möts i församlingen och vi sprider hopp och engagemang om en hållbar framtid både socialt och ekologiskt.

FÖRVALTNING och EKONOMI

Vi förvaltar våra pengar på det miljömässigt bästa sättet. Vi kan mäta de förändringar vårt ändrande miljöbeteende ger upphov till. Vid beslut angående förändringar viktas de miljömässiga fördelarna högre än de ekonomiska kostnaderna.

BYGGNADER

Våra byggnader har minsta möjliga klimatpåverkan. Vi anammar ny teknik om den är bättre för miljön.

VAROR och TJÄNSTER

Våra inköp är de miljömässigt bästa. Vi inventerar det vi redan har innan vi köper nytt. Vi arbetar aktivt mot matsvinnet.

KEMIKALIER och AVFALL

Vår avfallshantering är den bästa som finns att tillgå och den fortsätter att utvecklas och förändras. Vi köper så lite miljöfarliga kemikalier som möjligt och de kemikalier vi behöver hanteras på rätt sätt i alla led. Vi minskar vår resursförbrukning genom att ta hand om och reparera det vi redan äger och återanvänder det som är möjligt. Vi följer aktuell lagstiftning vid hantering av kemikalier och farligt avfall.

KYRKOGRÅRD och MARKANLÄGGNING

Vi arbetar med att öka den biologiska mångfalden på all mark på och omkring kyrkogården. Våra inköp till skötsel av all yta, inklusive skötselgravar, sker på det miljömässigt bästa sättet. Vi tar hand om eller förädlar frukt, bär och grönsaker vi får på vår mark.

TRANSPORT och KOMMUNIKATION

Våra transporter sker så miljövänligt som möjligt. Vid nyinköp av maskiner prioriteras el och hybridfordon.

Organisation- och verksamhetsstyrning

Kyrkorådet har det övergripande ansvaret.

Kyrkoherden är ansvarig för att arbetet fortskrider i praktiken. Kyrkoherden ansvar även för att intern uppföljning samt uppdateringar av vision, miljöpolicy och mål genomförs.

Miljögrupp

Miljögruppen består av personer från olika delar av verksamheten och med olika arbetsuppgifter. Detta för att vi i så stor utsträckning som möjligt ska kunna se problem och möjligheter från olika håll i organisationen. Det finns en miljösamordnare som leder arbetet och är sammankallande. Eftersom vår personalgrupp är uppdelad i två byggnader består miljögruppen av personer från båda husen för att alla ska kunna diskutera miljöfrågor med sina respektive kollegor. Vi önskar att snacket som uppstår under miljögruppsträffarna ”spiller över” även i andra sammanhang.

Om någon från miljögruppen är sjuk eller på annat sätt inte kan delta i något av miljögruppsmötena är det önskvärt att någon ur den övriga personalgruppen hoppar in som ersättare och blir på så sätt mer involverad i arbetet för hållbar utveckling.

Då någon slutar på arbetsplatsen som har haft en plats i miljögruppen väljs en ny kollega till den platsen så snart det är möjligt. Detsamma gäller verksamhetsansvariga.

Miljögruppens arbete och uppgifter

Under vintern träffas miljögruppen ca en gång i månaden. Eftersom den miljösamordnare vi har nu arbetar utomhus under odlingsäsongen (april-okt) så träffas miljögruppen mer sällan då. Delmål kan dock genomföras under odlingsäsongen.

Miljögruppen är ansvarig för att fortlöpande utbilda och informera personal och förtroendevalda om arbetet med hållbar utveckling genom att arrangera studiebesök, fokus- och utbildningsdagar. En sådan dag eller halvdag ska finnas varje år.

Märker miljögruppen att inte alla i personalen har tillräckligt med kunskaper att utföra sina arbetsuppgifter på det miljömässigt riktiga sättet har gruppen mandat att införa fler studie-/fokus-/utbildningsdagar.

Miljögruppen är ansvarig för att nya delmål och åtgärdsprogram tas fram varje år. Om delmål inte har kunnat nås under året skjuts de till nästa år. Miljögruppen är ansvarig för att ta fram förslag till en uppdaterad vision, policy och övergripande mål vartannat år.

Rutiner för mål och uppföljning

Miljögruppen är ansvarig för att ta fram nya övergripande mål och delmål genom att aktivt ta del av hur andra församlingar som kommit längre har gjort, ta del av nya forskningsrön samt att samtala med övriga personalen och förtroendevalda om vad som kan göras. Miljöarbetet är ett kontinuerligt arbete där förbättringar hela tiden görs och där vi aldrig blir helt klara.

Miljögruppen har ansvar för att göra en intern uppföljning en gång per år under våren som ska vara dokumenterad i mars. I den interna uppföljningen går delmål och åtgärdsprogram, utbildningsbehov och ändrade miljörutiner igenom.

Miljö/hållbar utveckling finns med som en stående punkt på varje personalmöte för att fånga upp saker i arbetet som kan fungera bättre och om det har skett förändringar i rutiner som alla behöver känna till. Nya idéer och frågor kring arbetet med hållbar utveckling tas även upp här.

RUTIN FÖR LAGEFTERLEVNAD

Kyrkoherden är ytterst ansvarig för att det finns en rutin för uppföljning av lagefterlevnaden. Miljösamordnaren håller sig a jour med eventuell ny lagstiftning och nya förordningar via hållbarhetsportalen på nationell nivå där en laglista finns. Miljögruppen går sedan igenom laglistan, kompletterar med lagar man eventuellt missat, tar bort de som inte är relevanta och uppdaterar en gång per år så att det är rätt beteckningar på lagar och förordningar. Denna genomgång sker i februari så att den är klar innan den interna uppföljningen/externa redovisningen genomförs. (<https://internwww.svenskakyrkan.se/hallbarhetsportalen/bevakning-av-miljolakstiftning>).

Miljösamordnare

Miljösamordnaren är sammankallande och har ansvar för att leda arbetet framåt samt att sammanställa dokument och information.

Miljösamordnaren ska se till att de texter som författas och sammanställs har "täckning" i verkligheten. Det får inte bara bli fina ord utan verklighetsanknytning.

Miljösamordnaren är ansvarig för att informera nyanställda och nya förtroendevalda om miljöarbetet. Då presenteras vision, policy, övergripande mål och delmål och de rutiner som berör personens arbetsuppgifter.

Rutiner för mål

Miljösamordnaren har ansvar för att dokumentera de idéer till nya mål som uppkommer under året så att de inte glöms bort.

Miljösamordnaren skall leda och dokumentera den interna uppföljningen av miljöarbetet som genomförs varje år. I rollen ingår också att informera övrig personal om slutsatserna i uppföljningen.

Miljösamordnaren skall årligen informera kyrkorådet om den interna uppföljningen samt om de nya delmål som beslutats så att dessa vid behov kan införas i budgeten.

Delmålsansvarigas arbete och uppgifter

Delmålsansvariga är ansvariga för att utföra delmålen enligt åtgärdsprogrammet.

Om delmålen inte har uppfyllts helt ska delmålsansvariga meddela den verksamhetsansvarige och miljögruppen om vilka åtgärder som genomförts.

Verksamhetsansvariga

Det finns lika många verksamhetsansvariga som verksamhetsområden, och i vår församling består dessa av både personal som redan är med i miljögruppen och av annan personal.

Verksamhetsansvarige ska ge förslag på delmål och åtgärder till miljögruppen för sitt verksamhetsområde.

Verksamhetsansvariga ska se till att delmålen för sina verksamhetsområde blir genomförda.

Verksamhetsansvariga ska meddela den miljögruppsansvarige om vad som genomförts inför den interna uppföljningen som sker i mars varje år.

Verksamhetsansvariga ska se till att de anställda inom sitt verksamhetsområde har tillräcklig kunskap för att utföra sina arbetsuppgifter på det miljömässigt bästa sättet. Om inte skall verksamhetsansvarige meddela miljögruppen så att de kan anordna utbildning/ar. Om det blir nya eller ändrade rutiner inom ett område ska den verksamhetsansvarige godkänna dessa.

Information

Information om vårt arbete med hållbar utveckling sker genom

- vår församlingstidning
- informationskvällar/öppna föreläsningar eller workshops
- att miljösamordnaren besöker olika verksamhetsgrupper
- hemsidan där hela dokumentet för vårt hållbarhetsarbete finns

Personal och kyrkoråd informeras om resultatet av den interna uppföljningen minst en gång om året.

Rutiner för arbetet med ledningssystemet

Arbetet med miljödiplomeringen följer resten av arbetet i församlingen genom att den interna uppföljningen görs och dokumenteras samtidigt som verksamhetsberättelserna skrivs. Den interna uppföljningen av miljödiplomeringen för året som varit skrivs således i början av påföljande år för att vara klar i mars. Det är miljösamordnaren som ansvarar för denna dokumentation som skall godkännas av kyrkorådet.

Den interna uppföljningen ska beskriva vilka delar som har genomförts, hur det har gått och hur väl delmålen har uppfyllts. Enligt samma tidscykel skall nya delmål till nästa fas i diplomeringen tas fram av miljögruppen under våren så att, om det behövs, nödvändiga aktiviteter kan tas med i budgetarbetet under hösten. Se även bilaga Rutiner för miljöledningssystemet "Årshjulet".

1. Pastoral verksamhet

Övergripande mål	Vårt hållbarhetsarbete är känt bland alla som möts i församlingen och vi sprider hopp och engagemang om en hållbar framtid både socialt och ekologiskt.
Nulägesbeskrivning (utförd mars 2018)	<p>Vi har inte utbildat oss i sambandet mellan kristen tro och hållbarhet men ambitionen finns.</p> <p>Sambandet mellan kristen tro och hållbarhet kommer till uttryck i gudstjänsten ganska ofta eftersom att prästen benämner det. Kan dock bli oftare. Vi har firat gudstjänst på andra ställen än i kyrkan där vi har haft hållbarhetsperspektivet i fokus, t ex under Earth hour, på retreatar och vandringar. Vi har ett solidariskt altarbord med antingen egenodlade eller giftfria Krav- eller Fairtrademärkta blommor. Nattvardsvinet och brödet är ekologiskt. Alla våra ljus är gjorda av 100 % stearin och Svanen-märkta.</p> <p>Vi tycker inte att vi visar på sambandet mellan kristen tro och hållbar utveckling i missionen tillräckligt mycket. Vi arbetar för att få alla "med på tåget". Vi har en stående punkt om miljö på våra veckomöten. Vi har haft tre öppna temaföreläsningar om miljö/klimat under 2017. Vi har skickat alla våra nyanställda på den grundläggande miljöutbildningen och kommer fortsätta göra det.</p> <p>Vi skänker regelbundet kollekt till Svenska kyrkans internationella arbete så därigenom bidrar vi till att förbättra utvecklingsländernas situation men kanske inte direkt till något miljöprojekt.</p> <p>Vi försöker hitta andra organisationer att samarbeta med.</p>
Delmål	Församlingsborna är hoppfulla och hållbara människor
Åtgärdsprogram	<ol style="list-style-type: none"> 1. Genomföra en föreläsningsserie <i>Livsviktigt</i> med miljö-/klimattema 2. Genomföra en temadag om psykisk hälsa 3. Uppdatera Skåpet TAGE 4. Genomföra en bytesdag med barnkläder 5. Genomföra bakluckeloppis 6. Bjuda in till klimat-kafé för ideella och övriga församlingsbor med tips på koldioxidbantning 7. Hålla workshop kring hållbar utveckling under en konfirmandträff 8. Hålla workshop om hållbar utveckling hos verksamheten <i>Onsdagar på verandan</i> 9. Medverka i strejk för klimatet och bjuda på varm äppelmust 10. Driva projektet <i>Solskenshjärnan</i> i alla barn-/ungdomsgrupper 11. Föreläsa hos verksamheten <i>Öppen famn</i>
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lena Fagéus 2. Lena Fagéus 3. Angelika Karlsson 4. Anna Leidensjö 5. Anna Sánchez Lindström 6. Anna Sánchez Lindström 7. Anna Sánchez Lindström 8. Anna Sánchez-Lindström 9. Anna Sánchez-Lindström 10. Ida Fransson 11. Anna Leidensjö

Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Under 2017 KLART 2. 14 oktober 2017 KLART 3. 2018-2019 KLART 4. Vår 2019 EJ GENOMFÖRT 5. 12 maj 2018 KLART 6. 11 dec 2018 KLART 7. 2 april 2019 KLART 8. 27 februari 2019 KLART 9. Strejk inför klimattoppmötet i Katowice 30 nov, 2018 KLART 10. Under 2017-18 KLART 11. Start höst 2018. KLART
Uppföljning	<p>Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2019.</p>

2. Förvaltning och ekonomi

Övergripande mål	Vi förvaltar våra pengar på det miljömässigt bästa sättet. Vi kan mäta de förändringar vårt ändrade miljöarbete ger upphov till. Vid beslut angående förändringar viktas de miljömässiga fördelarna högre än de ekonomiska perspektiven.
Nulägesbeskrivning (utförd april 2018)	Vi har inte utrett hur våra placeringar påverkar människor och miljö själva. Däremot placerar vi endast våra pengar i fonder godkända av Svenska kyrkan. Vi har börjat göra Grönt bokslut sedan 2016 men inte vidare undersökt eller formulerat samhällsnyttan av våra förändringar. Vi redovisar inte ett Socialt bokslut. Vi är osäkra på om vi stödjer organisationer som arbetar med cirkulär ekonomi. I så fall är det inte den primära funktionen de organisationerna har. Vi försöker själva att hushålla med de resurser vi har och komposterar allt vårt matavfall. Vi har själva inrättat ett klädsåp där besökare kan ta och ge kläder och vi förbereder oss för att genomföra en klädbyardag. På så sätt utvecklar vår egen förvaltning cirkulär ekonomi. Vi budgeterar såklart för de förändringar som vi behövs för att bli mer miljövänliga. Vi har hittat en halvdagsutbildning med Gröna nyckeltal i juni 2019 som ekonom och kanslichef är anmälda till.
Delmål	Ett Grönt bokslut för 2018
Ansvarig	Ulrika Rix och Per Sandberg
Tidsplan	Ska vara klart mars 2019 inför den interna uppföljningen. KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2019.

3. Byggnader

Övergripande mål	Våra byggnader har minsta möjliga klimatpåverkan. Vi anammar ny teknik om den är bättre för miljön.
Nulägesbeskrivning (utförd april 2018)	<p>Vi har gjort en fastighetsinventering och vi utbildar berörd personal i energi- och miljöfrågor kontinuerligt. Dock skulle mer teknisk kunskap behövas och instruktionerna skulle kunna göras med lättförståeliga.</p> <p>En av de anställda är energiansvarig och vi har gjort en energiinventering. Vi kan kolla energiförbrukningen årsvis. I Prästgården och Tingshuset har vi infört värmeåtervinning. Vi har tätat fönster och dörrar där det är antikvariskt möjligt. Vi kan undersöka det mer med hjälp av antikvarisk kunnig personal. Vi borde se över våra termostater på elementen mer regelbundet. I Prästgården och Tingshuset anpassar vi luftflödet efter behov.</p> <p>Vi har inte upprättat något elsparprogram. Vi arbetar löpande med att byta ut gamla lampor till LED. Vi har installerat timers men kan göra det på fler ställen. Ibland har vi lampor tända för "mysbelysning" med detta skulle kunna vi kunna sluta mer eller byta till timerstyrda armaturer.</p> <p>Vi mäter inte vår förbrukning av vatten varje månad men det går att se avvikelser. Vi har inga rutiner för att upptäcka vattenläckage. Vi har inte valt vattensnål teknik. Vi använder sjövattnet för bevattning, inte kommunalt vatten.</p> <p>Byggande, renovering och rivning</p> <p>Vi gör ingen konsekvensanalys innan vi beslutar om ny-, om- eller tillbyggnad och vi ställer heller inga miljökrav då. Däremot ställer vi krav så att vi kan använda vår egen värme, till exempel bergvärme som redan finns, eller använda våra egna solceller till belysning.</p>
Delmål	Vår elförbrukning minskar och vår egen produktion av solel ökar
Åtgärdsprogram	<ol style="list-style-type: none"> 1. Införa intermittent uppvärmning av Frustuna kyrka kopplat till bokningssystemet 2. Byta till LED-lampor i Frustuna kyrkas ljuskronor 3. Anlägga solcellspaneler på verkstadstak vid Frustuna kyrka
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kanslichef Ulrika Rix 2. Vaktmästare Klas Eriksson 3. Kanslichef Ulrika Rix
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budgeterat 2017, utfört 2018 KLART 2. Under 2018 KLART 3. Budgeterat 2016 för gamla verkstaden, respektive 2018 för nya. Uppfört 2017 respektive 2018. KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2019.

4. Varor och tjänster

Övergripande mål	Våra inköp är de miljömässigt bästa. Vi inventerar det vi redan har innan vi köper nytt. Vi arbetar aktivt mot matsvinnet.
Nulägesbeskrivning (utförd maj 2018)	Vi har ingen komplett lista över alla de varor och tjänster vi köper. Vi har en inköspolicy som gäller matvaror och som ska revideras. Vi försöker kontrollera om det vi behöver köpa går att handla begagnat innan vi handlar nytt. Vi prioriterar låg energiförbrukning vid nya inköp där det går. För möbler och textil ställer vi miljökrav och försöker hitta det mest miljövänliga alternativet. Vi väljer alltid LED-lampor. Vi använder dubbelsidig utskrift som standard. Vi köper alltid miljömärkt papper. Vår församlingstidning trycks på ett Svanen-märkt tryckeri. Våra tonerkassetter ingår i ett retursystem. Vi försöker laga mat efter säsong och vegetariskt. Då vi väljer att servera kött är det vilt eller KRAV-märkt och svenskproducerat.
Delmål	Energiförbrukningen vid både transport och val av varor minskar
Åtgärdsprogram	<ol style="list-style-type: none"> 1. Börja med inköp via storgrossist med leverans till oss 2. Hitta alternativ till värmeljus med aluminiumkopp 3. Testa återvunna marschaller 4. Göra en revidering av vår inköspolicy av matvaror
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vårdinna Ing-Marie Andersson 2. Vårdinna Ing-Marie Andersson 3. Vårdinna Ing-Marie Andersson 4. Miljösamordnare Anna Sánchez-Lindström
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> i. Start aug 2017 KLART ii. Under 2018 KLART iii. Inköp dec 2018, testning och utvärdering 2019 KLART iv. Klar i mars 2019 KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2019.

5. Kemikalier och avfall

Övergripande mål	Vår avfallshantering är den bästa som finns att tillgå och den fortsätter att utvecklas och förändras. Vi köper så lite av miljöfarliga kemikalier som möjligt och de kemikalier vi behöver hanteras på rätt sätt i alla led. Vi minskar vår resursförbrukning genom att ta hand och reparera det vi redan äger och återanvänder det som är möjligt. Vi följer aktuell lagstiftning vid hantering av kemikalier och farligt avfall.
Nulägesanalys (utförd maj 2018)	Sopsorteringskärl har köpts in till köken i både Tingshuset och Prästgården. Farligt avfall förvarar vi i verkstaden innan vi åker med det till kommunens mottagning. Vi sorterar allt vårt organiska matavfall och det komposteras i slutna varmkomposter. Det blandas senare med trädgårdskomposten och blir använt till blomsterodlingen och övriga rabatter. Mycket trädgårdsavfall från kyrkogården läggs dock bara på hög och skickas senare iväg i container. Vi har inga rutiner för att låta andra överta fungerande maskiner som vi inte längre använder. Vi har heller inga rutiner för återanvändning och återvinning av kontorsmaskiner eller kontorsmaterial. Kopiatorer leasar vi. Det som är trasigt lämnar vi på kommunens återvinningsgård. Innan vi köper nya skrivbord, stolar och hyllor brukar vi kolla om vi har något stående på verkstaden men oftast har vi inte det och vi köper nytt. Någon gång har vi köpt inredning från kommunens återbruksbutik. Eftersom vi oftast har totalentreprenad när vi bygger nytt är byggherren ansvarig för sortering av byggmaterial.
Delmål	Vår resursförbrukning minskar och vi använder alltid där det är möjligt det material vi har eller återvunnet material
Åtgärdsprogram	<ol style="list-style-type: none"> 1. Börja sopsortera fler fraktioner till kärl som står hos oss och töms av sophämtare 2. Tillverka egen jord av trädgårdsavfall från kyrkogården 3. Testa att tillverka eget biokol av ris som vi annars skulle bränt upp 4. Spara tomma glasburkar och tomma kaffeförpackningar att användas vid framtida skörd eller i samband med workshops 5. Överföra vårt kemikalierregister till dator med hjälp av ett företag
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Anna Sánchez Lindström 2. Anna Sánchez Lindström 3. Anna Sánchez Lindström 4. Ing-Marie Andersson 5. Angelika Karlsson
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Upphandling under 2018 KLART 2. Start säsong 2018 KLART 3. Test under 2018-19 KLART 4. Startar 2019 för att användas under skördesäsong 2019 KLART 5. Februari 2019 KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2019, för de som inte är färdigt gäller uppföljning i mars 2020.

6. Kyrkogård och markanläggningar

Övergripande mål	Vi arbetar med att öka den biologiska mångfalden på all mark på och omkring kyrkogården. Våra inköp till skötsel av all yta, inklusive skötselgravar, sker på det miljömässigt bästa sättet. Vi tar hand om eller förädlar frukt, bär och grönsaker vi får på vår mark.
Nulägesanalys (utförd juni 2018)	Vi har fortsatt att anlägga äng så att det nu är ca 800kvm äng istället för gräsmatta. Våra vår-och sommarblommor är numera ekologiskt odlade då vi i fas1 hittade en producent som är KRAV-märkt och vi tänker fortsätta köpa av dom. Vi fortsätter att leta efter en eldriven åkgräsklippare men ännu finns ingen tillräckligt kraftfull. Nytt från år 2017 är att vi kan erbjuda perenna växter till skötselgravar. Vi erbjuder besökare att sortera på kyrkogården men behöver fler fraktioner. Vi har ett upplag av begagnade gravstenar som anhöriga till avlidna kan få gratis.
Delmål	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vi ökar den biologiska mångfalden samt lär oss mer om den 2. Vi hittar fler sätt att använda den skörd vi får på vår mark
Åtgärdsprogram	<ol style="list-style-type: none"> 1a. Skaffa en bikupa samt göra informationsskylt 1b. Inventera ängen med avseende på steklar 2a. Göra egen äppelmust 2b. Göra egen äppelmarmelad 2c. Göra egen ringblomssalva av egna blommor och bivax från egen bikupa.
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1a. Anna Sánchez-Lindström 1b. Anna Sánchez-Lindström 2a. Angelika Karlsson 2b. Ing-Marie Andersson 2c. Anna Sánchez-Lindström
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1a. Säsong 2017 KLART 1b. Säsong 2018 KLART 2a. Säsong 2018 KLART 2b. Säsong 2018 KLART 2c. Säsong 2018 KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2019.

7. Transport och kommunikation

Övergripande mål	Våra transporter sker så miljövänligt som möjligt. Vid nyinköp av maskiner prioriteras el- och hybridfordon.
Nulägesanalys (utförd april 2018)	<p>Våra drivmedel är just nu: vår egen el från våra två solcellstak, Bra miljövals el, akrylatbensin samt bensin och diesel. Nästan alla handredskap är numera eldrivna. I år har vi också leasat handgräsklippare som är eldrivna. Diesel använder vi till vår traktor och till vår ena bil; den andra är sedan i år en hybridbil bensin/el.</p> <p>Vi har inte gjort någon förteckning över energiförbrukning eller drivmedelsförteckning. Däremot håller vi succesivt på att byta ut våra maskiner och redskap till eldrivna, dock utan skriven plan. I år har vi börjat att utföra regelbunden service på alla våra drivmedelsdrivna maskiner. Detta skedde mer sporadiskt tidigare. Servicereporterna kommer att sparas i verkstaden så att man ser när och på vilken maskin service gjordes. Alla våra maskiner har katalytisk avgasrening.</p> <p>Vi har en resepolicy men den behöver uppgraderas så att den berör vår hållbara utveckling. Inte heller ställer vi krav på vår personal och förtroendevalda angående tjänsteresor.</p> <p>Vi har inte börjat ställa miljökrav på transporter till/från oss.</p>
Delmål	Vår fossilbränsleanvändning minskar
Åtgärdsprogram	<ol style="list-style-type: none"> 1. Köpa en vagn till vår elbil Skorpan 2. Byta ut vår bensindrivna Volvo mot en laddhybrid 3. Uppföra laddstolpar vid Frustuna kyrkas parkering 4. Formulera en resepolicy
Ansvarig	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ulrika Rix 2. Ulrika Rix 3. Ulrika Rix 4. Anna Sánchez Lindström
Tidsplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Säsong 2018 KLART 2. Augusti 2018 KLART 3. Dec 2019 KLART 4. Mars 2019 KLART
Uppföljning	Vid uppföljning av målet dokumenteras de erfarenheter som gjorts. Miljögruppen ska göra en uppföljning i mars 2019.

Kompetensbehov

		<i>Kompetens</i>						
Person	Funktioner	Fördjupad kunskap om arbete med miljödiplomering	Grönt Bokslut	Biologisk mångfald på och runt kyrkogården +ängen	Städa miljövänligt +antikvariska byggnader	Att samtala med barn/ungdomar	Att kommunicera framtidstro, hopp och mod	Ekoteologi
	Miljögruppen	Alla					Alla	
	Verksamhetsansvariga							
Anna SL	Miljösamordnare Trädgårdsmästare							ja
Annika	Kyrkoherde						Ja	Ja
Ulrika	Kanslichef		Ja				Ja	
Eric	Präst						Ja	Ja
Johanna	Präst							
Micke	Diakon						Ja	Ja
Per	Ekonom		Ja					
Angelika	Vaktmästare Arbetsledare			Ja	Ja			
Torbjörn	Vaktmästare			Ja				
Klas	Vaktmästare			Ja				
	Säsongsanställda							
Beata	Värdinna/Husmor Tingshuset				Ja			
Ing-Marie	Värdinna/Husmor Prästgården				Ja			
Sofia	Informatör						Ja	
Ida	Pedagog					Ja	Ja	
Anna L	Församlingsassistent							
Klaus-Henning	Musiker							

Utbildningsplan

Person	Funktion	Utbildningar	Fördjupad kunskap om arbete med miljödiplomering	Nyckeltal/ Grönt Bokslut	Handla klimat-smart Laga i säsong, ta tillvara	Kemikalie-registret	Biologisk mångfald	Städa miljövänligt +antikvariska byggnader	Att samtala med barn/ ungdomar	Att kommunicera framtidstro, mod och hopp	Ekoteologi
Anna SL	Miljösamordnare Trädgårdmästare	Har genomfört genom Sthlms stift under 2017-18				Behövs	Behövs		Behövs	Behövs	Behövs
	Miljögruppen	Behövs, finns, ej inbokad								Behövs	Behövs
	Verksamhets-ansvariga	Behövs		VA för Förvaltning o ekonomi		VA för Kemikalier och avfall					
Annika	Kyrkoherde									Behövs	Behövs
Ulrika	Kanslichef			Sker i juni - 19							
Jennie	Präst									Behövs	Behövs
Johanna	Präst									Behövs	Behövs
Micke	Diakon				Behövs						Behövs
Per	Ekonom			Sker i juni - 19							
Klas	Vaktmästare						Behövs				
Angelika	Vaktmästare/Arb etsledare						Behövs	Behövs			
Torbjörn	Vaktmästare						Behövs				
	Säsongsanställda										
Monia	Värdinna/Husmor Tingshuset				Behövs	Behövs		Behövs			
Ing-Marie	Värdinna/Husmor Prästgården				Behövs			Behövs			

Person	Funktion	Utbildningar	Fördjupad kunskap om arbete med miljödiplomering	Nyckeltal/ Grönt bokslut	Handla klimatsmart, laga i säsong, ta tillvara	Kemikalie-register	Biologisk mångfald	Städa miljövänligt + antikvariska byggnader	Att samtala med barn/ungdomar	Att kommunicera framtidstro, mod och hopp	Ekoteologi
Sofia	Informatör									Behövs	Behövs
Ida	Pedagog								Behövs	Behövs	Behövs
Anna L	Församlingsassistent								Behövs		
Klas-Henning	Organist									Behövs	
Lotta	Musikpedagog									Behövs	
Elsy	Assistent									Behövs	

Kommentar till Utbildningsplan

Miljösamordnaren Anna SL fortsätter att delta i miljösamordnarna i Stockholm stifts nätverksträffar ca 4 ggr per år. De har alltid ett utbildningsblock om miljöledningssystemet eller någon aktuell föreläsning samt kunskapsutbyte mellan samordnare.

Miljösamordnare från Strängnäs stift kommer att börja träffas i mars 2020.

Ekoteologi - kyrkoherden Annika, präst Jennie och miljösamordnaren Anna SL åker på kurs i Rättvik i januari 2020; "Jorden är begränsad, men är människan omätlig?" Vi tror dock att kunskap om ekoteologi kan många ha nytta av och har det i åtanke när vi bokar utbildningar/föreläsningar.

Under vår 2020 kommer personalen få tre workshops med Johan Lexell som behandlar klimatsmarthet i det privata livet. De kommer behandla boendet, transporter och investeringar. Vi hoppas att de genom sin handfasthet kommer ge oss mer egen glöd till jobbet hållbarhetsarbete.

Personal och förtroendevalda kommer att få en föreläsning; "Holistiskt välbefinnande bortom tillväxt - vad kan kyrkan bidra med lokalt?" av Anna Rosell under vår 2020.

Nedanstående kunskaper som vi behöver kan inhämtas genom fokushalvdagar för de berörda utan att man behöver en föreläsare. Alternativt så möts man en gång i månaden och har till varje träff läst in sig på ämnet för att kunna diskutera och omsätta kunskapen i praktiken. Detta bör diskuteras på ett miljögruppsmöte eller personalmöte.

-Att handla klimatsmart och laga i säsong har vi inte hittat någon kurs i men det finns mycket information på nätet, till exempel från Naturskyddsföreningen. Våra kök har dock sina begränsningar i och med att de endast är tillberedningskök och inte får användas för mer avancerad matlagningar.

-Att lära sig ta hand om kemikalierregistret som vi nu har via Chemgroup har vi haft en genomgång i under hösten 2018. Men kunskapen behöver uppdateras. Ett nytt utbildningstillfälle genomförs i mars 2020.

-Biologisk mångfald på kyrkogårdar kan man läsa om på nätet, till exempel via SLU, SKKF och Svenska kyrkan.

-Att städa miljövänligt och hur man städar antikvariska byggnader finns som en vanlig kurs men det finns också böcker i ämnet, till exempel "Att vårda en kyrka" från Verbum.

- Att samtala med barn och ungdomar finns exempel på på nätet, till exempel från Naturskyddsföreningen. Vi tror också att de utbildningar som genomförs för personalen kan ge energi till barn/ungdomsarbetet. Vi fortsätter leta kurser dock.

Genomförda utbildningar 2016-2019

Utbildning	Datum	Deltagare
Grundkurs Miljö, Christina Bernerus	3 mars 2016	Personal + förtroendevalda + idella medarbetare
Fortbildning för miljösamordnare - Sthlms stift	22-25 feb, 21 mars och 15 maj 2018	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Äng istället för gräsmatta-seminarium Nordiska Trädgårdar	6 april 2016	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Stäpp och äng - med naturen som förebild, seminarium Nordiska Trädgårdar	23 mars 2017	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Handledarutbildning inkludering, motivation, olika funktionsvariationer	14-15 mars 2018	Värdinna Ing-Marie Andersson
Grundkurs i Hållbar Utveckling- Stockholms stift	7 nov 2018	Nyanställd personal Angelika, Torbjörn, Ninni och Beata
Grundkurs i Hållbar Utveckling – Stockholm Stift	5 mars 2018	Nyanställd personal Micke, Eric och Lotta
Hållbarhetsdag Västerås	Nov 2017	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Nätverksträff Miljösamordnare, fokus klimatberäkningar och fastighetsregistret	27 sep 2018	Kanslichef Ulrika Rix + Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Studiebesök Kirsebergskyrkan Malmö – odling, hållbara människor +The 14th International People Plant Symposium (IPPS 2018 Sweden; om naturbaserade interventioner) 11-13 oktober 2018, Malmö	11-13 okt 2018	Kyrkoherde Lena Fageus + Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström

DN's Klimatkväll med bl a Greta Thunberg, Antje Jacelen, Anders Wijkman och Björn Wiman	26 nov 2018	Kyrkoherde Lena Fageus, Kanslichef Ulrika Rix, Värdinna Ing-Marie Andersson, Präst Eric Dominicus och Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Claes Hedström - ett bröd en mänsklighet (Miljöutbildningen för fas 2)	14 mars 2019	All personal + förtroendevalda se sep. deltagarlista
BeChange - Koldioxidbantning och klimatterapi Studieförbundet Eskilstuna	6 lördagar 2018-19	Miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Personaldag på Retuna Eskilstuna - bakom kulisserna	4 april 2019	All personal
Studieresa till Vadstena med miljösamordnare i Sthlm stift	22-23 maj 2019	Anna Sánchez Lindström
Jorden är begränsad, men är människan omätlig? Ekoteologi Stiftsgården i Rättvik	31 jan-2 feb 2020	Kyrkoherde Annika Hansson-Lindström, präst Jennie Högberg, miljösamordnare Anna Sánchez Lindström
Bli klimatpositiv- föreläsning Johan Lexell <i>Hur gör man för att ens pengar inte ska användas till miljöförstöring?</i> <i>Elbilen</i>	30 januari 2020 12 mars 2020 23 april 2020	All personal
Anna Rosengren- Lokalt välbefinnande & kyrkan	5 mars 2020	All personal + förtroendevalda + ideella medarbetare

Miljöaspektregister för år 2018

MAP = Mängd/omfattning x Miljöpåverkan

Faktor	Mängd/Omfattning	Miljöpåverkan
5	Storkonsument	Mycket stor
4	Omfattande	Stor
3	Måttlig	Måttlig
2	Lite	Lite
1	Minimal	Obetydlig
0	Ingen	Positiv

Miljöaspekt	Miljöpåverkan och vilken miljöeffekt det ger upphov till	Delaktivitet	Förbruknings- tal/mängd	Mängd/ omfattn	Miljö påverkan	MAP	Kommentar
Elförbrukning	Resursförbrukning vid tillverkning av pumpar och system → utsläpp av växthusgaser → klimatförändringar	El till uppvärmning - el till bergvärme + el till elvärme (kyrkorna) samt förbrukningsel	163251 kwh	3	3	9	Vi har miljömärkt el och fokuserar på att minska förbrukningen där det är möjligt (vi har fler eldrivna maskiner). Vi har infört intermittent uppvärmning i Frustuna kyrka.
		El från solceller	37839 kwh	0	positiv	0	Producerar egen el från två solcellstak

Miljöaspekt	Miljöpåverkan och vilken miljöeffekt det ger upphov till	Delaktivitet	Förbruknings-tal/mängd	Mängd/omfattn	Miljö påverkan	MAP	Kommentar
Transporter och skötsel-maskiner	Förbrukning av icke förnybara resurser (fossila bränslen) → Resursbrist Utsläpp av växthusgaser → Hälsopåverkande utsläpp (kväveoxider, partiklar m.m.) → hälsoproblem	Inköp fossila bränslen från reseräkningar, personal och förtroende-valda	2095 l	3	5	15	Fossila bränslen har mycket stor miljöpåverkan särskilt här när vi inte vet vilken sorts bränsle som köpts; förhoppningsvis har Preem Evolution Diesel tankats men då det inte finns ett sådant tankställe i Gnesta är det inte troligt.
		Våra egna bilar samt sköselfordon	689 l diesel 564 l bensin	3	5	15	Vi har bytt ut en bensinbil mot elhybridbil. Vi försöker minska de korta bilresorna genom samlade inköp och samåkning samt att de anställda har möjlighet att ta cykel.
		Egna skötsel-maskiner	430 l fyr-takt Aspen 50 l två-takt Aspen	3	5	15	Vi köper endast Aspen akrylatbensin. Dock används relativt mycket fyrtaktsbensin. Vi letar efter eldriven åkgräsklippare.
		Summering	3828 l				En resepolicy som försöker minska antalet resor med bil har tagit fram. Vi letar efter alternativ till diesel, t ex HVO. Vår ogräsbekämpare Heat-weed drar ganska mycket diesel för uppvärmning av vattnet. Vore bra med HVO där också.

Miljöaspekt	Miljöpåverkan och vilken miljöeffekt det ger upphov till	Delaktivitet	Förbruknings-tal/mängd	Mängd/omfattn	Miljö påverkan	MAP	Kommentar
	Buller från maskiner → Stör människor och djur Kemikaliespill → Förorening till mark och vatten	Gravgrävning med inhyrd grävmaskin	6 st	1	5	5	Går på diesel och varje gravgrävning tar ca 2h då maskinen är igång. Buller och risk för dieselutsläpp föreligger.
	Se Transport	Gruppresor med buss	448 km med Bergkvara buss	3	5	15	Om inget annat önskas från beställaren används vanlig diesel. Instruktion finns numera.
			55 km Åkerbergs trafik	2	4	12	Har använt Åkerbergs mycket mer sällan trots att de endast kör på Preem Evolution Diesel. Ändring pågår!
Vatten-förbrukning	Förbrukning av förnybar resurs → Resursbrist vid för hårt utnyttjande	Verksamhet	Prästgården: 611 kubik Tingshuset: finns ingen mätning	1	2	2	Förbrukningsvatten är kommunalt vatten.
		Bevattning	Egen brunn + sjövatten	4	1	4	Sjövatten som i förlängningen kan användas till dricksvatten är en värdefull naturresurs. Vi använder stora mängder till bevattning. Snabb åtgärd av läckor är viktigt för att kunna hålla nere vattenförbrukningen.

Miljöaspekt	Miljöpåverkan och vilken miljeffekt det ger upphov till	Delaktivitet	Förbruknings-tal/mängd	Mängd/omfattn	Miljö påverkan	MAP	Kommentar
Avfall för år 2017	Förbränning av avfall ger utsläpp till luft (CO2, partiklar m.m.) Klimatförändringar, hälsoproblem m.m.	Brännbara sopor	2260 kg	3	3	9	Vi började sopsortera i fler fraktioner detta år så mängden brännbara sopor kommer att minska. Dock en del påverkan eftersom de bränns och avger avgaser.
	Material- och energiåtervinning bidrar till att sluta kretsloppet → Resursbristen minskar	Plast	105 kg	0	Positiv	0	Kan bli bättre på att återvinna. Detta (2017) var startåret.
		Kontors-papper	31 kg	0	Positiv	0	
		Metall	30 kg	0	Positiv	0	
		Wellpapp	9 kg	0	Positiv	0	
		Ris som vi själva bränner upp	Ca 3 kubik = 3000kg	1	1	1	Hälften av torrmassan består av kol. Utsläpp av koldioxid blir $1500 \times 3.67 = 5505$ kg koldioxid. Förbränning av biomassa är koldioxidneutral men detta är ett tillfälle där vi har möjlighet att lagra koldioxid genom att tillverka biokol. Dock ej försvarbart med egen produktion - köpa tjänsten?

	Miljöpåverkan och vilken miljöeffekt det ger upphov till	Delaktivitet	Förbruknings-tal/mängd	Mängs/o omfattn	Miljö påverkan	MAP	Kommentar
	Arbetet kring komposterna kan användas av grupper. Känsla av samband och meningsfullheten att få bidra till kretsloppet	Matavfall som vi komposterar	Ca 7kg/veckan	0	positiv	0	Positiv påverkan då det inte blir brännbara sopor utan blir egenproducerad jord.
		Trädgårdsavfall som vi komposterar	Ca 15 kubik avfall som blir ca 5 kubik jord	0	positiv	0	Positiv påverkan då trädgårdsavfallet blir jord som vi kan använda. Behöver inte transporteras iväg.
Material-förbrukning	Godstransporter (se transporter) Restprodukter (se Avfall) Resursförbrukning vid tillverkning → Resursbrist Utsläpp vid tillverkning, användning och avfallshantering → Påverkan på luft, mark och vatten	Kemikalier/ Farliga ämnen	Antalet unika kemikalier i verksamheten är 291 st	3	4	12	Finns förteckning över alla våra kemikalier och ett systematiskt arbete pågår för att minska inköpen av främst kemikalierna innehållande utfasningsämnen. Ett stort antal kemikalier används i mycket små mängder.
	Resursförbrukning → Resursbrist	Förbruknings-varor kontor	6398 kr	2	2	4	Det finns ingen miljömärkning på sådant material.

	Miljöpåverkan och vilken miljöeffekt det ger upphov till	Delaktivitet	Förbruknings-tal/mängd	Mängd/omfattn	Miljö påverkan	MAP	Kommentar
		Kopierings-papper	51 500 ark	3	2	6	Använder förhållandevis mycket papper. Dock är det miljömärkt (Svanen) papper så miljöpåverkan blir liten.
Kyrkogårdar	Uppvärmning av växthus för odling av plantor → Förbrukning av förnybara resurser → Resursbrist vid för hårt utnyttjande	Vår och sommar-plantor	2288 st plantor	2	2	4	Ekologiskt odlade i närområdet. Dock kräver uppdrivning av sommarblommor både växthus och värme.
		Perenna planteringar	Perenn plantering vid grav 56 st	1	1	1	Perenna plantor har mindre miljöpåverkan då de står kvar över vintern och inte behöver odlas i växthus. Dock är dessa från början odlade med konstgödsel (dock långtidsverkande).
		Vinter-dekorationer	169 st	1	1	1	Av granris och lokalproducerat.
	Transport (se transport)	Jord	24,75 ton	1	2	2	Lastplats Vagersta, Skultuna. Tung transport – utsläpp fossila bränslen.
	Tranport (se transport)	Grus	15,5 ton	2	3	6	Från en lokal kross. Dock tung transport – utsläpp fossila bränslen.
Äng istället för gräsmatta	Behöver inte klippas regelbundet → Mindre energiåtgång	Biologisk mångfald	Inventering gaddstekel-faunan 20 olika gaddsteklar varav 5 sällsynta	0	positiv	0	En äng ger ca dubbelt så stor biologisk mångfald som en traditionell gräsmatta. Ängen är anlagd 2016 och kommer förhoppningsvis att bli mer artrik. Inventering bör göras igen i framtiden. Mycket positiva omdömen från besökare.

	Miljöpåverkan och vilken miljöeffekt det ger upphov till	Delaktivitet	Förbruknings-tal/mängd	Mängd/omfattn	Miljö påverkan	MAP	Kommentar
Sorgestigen runt udden	Möjlighet att komma närmare vattnet för fler människor, ger själaro och läkning i sorgearbete	Kyrkogård som rekreations område	Fler människor söker sig till området runt Frustuna kyrka sedan vi anlade en promenad	0	positiv	0	Just närheten till vatten och stenar har visats sig vara en läkande miljö
Inköp av livsmedel genom storgrossist	Kött belastar miljön ca 10 ggr mer än vegetarisk kost men bidrar också till öppna landskap.	kött	22 kg	1	5	5	Endast livsmedel köpta genom grossist så egentligen är konsumtionen större. Har tagit med de mest klimatbelastande livsmedlen här. Går det att byta ut kött- och mejeriprodukter mot gröna alternativ?
		smör	79	1	4	4	
		ost	133 kg	2	4	8	
		grädde	5 l	1	4	4	
		mjölk	241 l	2	3	6	

Nödlägesberedskap

Bedömning av miljöriskerna:

Risicanalys:

1. Det farligaste är att en större diesel- eller bensinläckage skulle ske. Nu har vi inte varken diesel eller bensin på fat utan vi köper diesel genom att vi fyller våra mindre dunkar på macken och bensinen köper vi i slutna 20l dunkar. Ett läckage skulle inte bli lika stort som om vi haft vätskan på fat. En risk är att dieseltankarna skulle vara så gamla att de skulle gå sönder.
2. Att brand skulle uppstå i någon av våra byggnader. Utsläpp av giftiga gaser. Att släckvattnet skulle hamna i Frösjön eller gå ut i grundvattnet.
3. Att vårt avlopp är så gammalt att det skulle bli läckage ut i Frösjön.
4. Att vi skulle krocka med någon av våra bilar som drivs på batterier, Kian, Skorpan eller Humlan och batterivätska skulle läcka ut eller att ett batteri skulle börja brinna. Att något av våra batterier skulle börja brinna vid laddning.

Detta förebyggs genom att:

1. Bensintankarna står på ett uppsamlingskar. Dieseltankarna kontrolleras varje gång de fylls på. Vi ska köpa in fler trattar. Vi kommer även att köpa in en ny dieseltank som står i en miljölåda med droppskydd vid pumpen.
2. Brandfarliga kemikalier står i ett plåtskåp. Har ett systematiskt brandskyddsarbete samt ventilationskontroller. Personal utbildas regelbundet i brandskydd.
3. Vi har påbörjat en process för att ansluta oss till det kommunala avloppet; just nu väntar vi på Gnesta kommun.
4. Köra försiktigt. Vi lär oss mer om riskerna och laddar på säkert och avgränsat ställe.

Om en olycka ändå sker har vi förberett oss på detta sätt:

1. Absorbentmaterial i form av återvunnen cellulosa - ark finns i närheten av tankarna.
2. Det finns brandsläckare, brandfilt och utrymningsplaner etc. Vi har avtal med Presto om allt brandskyddsmaterial.
3. Vi ringer SOS-alarm och anmäler till Länsstyrelsen om att skada har skett.
4. Stänger dörren om utrymmet där batterierna laddas, ringer SOS-alarm.

Bilagor

Kopia på kyrkorådsprotokoll då ny vision, nya övergripande mål, ny resepolicy samt ny inköspolicy för livsmedel beslutades.

Resepolicy

Inköspolicy för livsmedel - reviderad

Intern uppföljning

Rutin för lagefterlevnad

Deltagare Miljöutbildning 14 mars 2019

Grönt Bokslut 2018

Rutiner för miljöledningssystemet; "Årshjulet"